

שיחת מו"ר ראש הישיבה
הרה"ג הרב יעקב שפירא שליט"א
פרשת תולדות
שנה אחת-עשרה תש"פ

זה לזה ממש - הוא עדות שקר, כיוון שהתורה אמרה לנו כשם שדעותיהן שונות כך פרצופיהן. וא"כ, מה פירוש שהקב"ה צר קלסתרו של יצחק כשל אברהם? ייתכן שזה היה בדרך נס וזה היה הסימן, או שהכוונה על קירון פנים של האדם המעיד על רוחניותו.

ויבז עשו את הבכורה

בהמשך הפרשה כתוב על עשו "ויבז עשו מן השדה והוא עיף... ויאמר הלעיטני נא מן האדום האדום הזה... על כן קרא שמו אדום" (שם כה, כד-ל). כשנולד יצחק אז הקב"ה הבטיח "כי ביצחק יקרא לך זרע" (שם כא, יב). מרגע הלידה ידעו שאע"פ שישמעאל הגדול, יצחק הוא ממשיך את בית אברהם. אולם על יעקב לא הייתה הבטחה שבו ייקרא הזרע, יש בחירה חופשית. גם יעקב וגם עשו נולדו מיצחק ורבקה, האפשרות הייתה שווה לכאורה בין שניהם. ומה הכריע את הכף? ההתנהגות של עשו. זה הפשט. מה אנחנו כ"כ רוצים מעשו? אתם יודעים שהיה יהודי אחד, דוקטור או פרופסור, שאמר לאחד הרבנים, מה רוצים מעשו? הוא היה רע, אבל הוא לא היה כזה שטן כמו שעושים אותו. אמר לו אותו רב, אז שזכותו יגן עליך. הוא מכר את הבכורה, ואומר רש"י שהוא מכר אותה "לפי שהעבודה בבכורות", ולכן יעקב לא רצה שזה יהיה בידיו של עשו, ולמה עשו מכר? "יש הרבה מיתות שתלויים בעבודה כמו ששנינו שתויי יין ופרועי ראש". אמר עשו, אם מי שנכנס שתוי יין ופרוע ראש חייב מיתה, אני לא רוצה כזו עבודה שכל הזמן אני צריך להיזהר. (רש"י מחדש פה שגם בבכורות, וגם בבמה היה איסור של שתויי יין ופרועי ראש, בפשט יש איסור רק "בבאבם אל אהל מועד" (ויקרא י, ט)).

"ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכורה" (בראשית כה, לד). לכאורה הסדר צריך להיות הפוך, "וימכור את בכורתו ליעקב ויבז עשו את הבכורה", לכאורה ברגע שמכר את בכורתו ליעקב שם התורה הייתה צריכה לומר "ויבז עשו את הבכורה". הוא מכר את בכורתו ואכל ושתה, ואח"כ הוא ביזה את הבכורה? ביזוי הבכורה היה קודם בעצם העובדה שהוא מכר את הבכורה ליעקב. מה הפשט פה? בד"כ "אין אדם חוטא אא"כ נכנסת בו רוח שטות" (סוטה ג). אח"כ כשהוא נרגע, בפרט אחרי אכילה ושתיה, הוא תופס את עצמו ואומר, מה קרה פה? אולם אצל עשו אומרת התורה, שגם אחרי שהוא אכל ושתה, ולא היה עיף, וכבר יצאה ממנו רוח שטות כביכול - הוא המשיך לבזות את הבכורה. הפסוק "ויבז עשו את הבכורה" לא מתייחס רק לעצם המכירה. התורה בכוונה כותבת את זה אחרי האכילה, לומר לך: דע שעשו הפך את זה למשהו אידאולוגי. לא שבדיעבד

מחן תולדותיו של יצחק?

"ואלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק" (בראשית כה, יט) ומה הם תולדותיו של יצחק? אומר רש"י, יעקב ועשו האמורים בפרשה. כלומר שתולדות הכוונה היא על אלה שנולדו ממנו. אך הספורנו אומר, שאלו ילדי ימיו וקורותיו. לא באים לספר לנו את מי הוא ילד, מהם התולדות שלו. אלא התולדות האמתיות של האדם הן קורותיו. "אלה תולדות נח" (שם ו, ט), אומר שם רש"י, לימד שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. האם זה מתנגש עם מה שרש"י אומר פה? מדוע רש"י כאן לא אומר שתולדות יצחק בן אברהם - עיקר תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים? אז נכון שבפרשת נח התורה לא מספרת מיד מי היו הבנים שלו ולכן אומרים שכונת הפסוק זה על תולדותיהם של צדיקים שהם המעשים הטובים. אך למה אי אפשר לפרש כך גם פה?

"אברהם הוליד את יצחק" אומר האבן עזרא, שיש כאלה שאומרים שהיה דומה לאביו. הכוונה ברש"י, שהיו ליצני הדור אומרים שמאבימלך נתעברה שרה, מה עשה הקב"ה נגד הליצנים האלה? צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק והעידו הכל שאברהם הוליד את יצחק. וזה מה שכתוב פה אברהם הוליד את יצחק. אני לא מבין גדול בליצני הדור, אבל זה באמת ליצנות מה שהם אומרים - את הליצנות הזאת היו צריכים לספר לנו ברגע שיצחק נולד! ופה באים חז"ל ואומרים אחרי שיצחק הגיע לגיל שנולדים לו עכשיו בנים וכו', אז אומרים שצר הקב"ה קלסתר פניו כנגד הליצנים. הליצנים חיכו עד מתי שיצחק התבגר ונולדו לו בנים, ואז צריך רש"י לומר שהקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק כמו של אברהם כדי שידעו, עכשיו צריך לדעת שאברהם הוליד את יצחק? את זה היה צריך לדעת מיד כשיצחק נולד. זה לא קושיה אבל זו הערה, למה פה חז"ל אומרים את זה. בא האבן עזרא ואומר, "הוליד את יצחק", גידל וריבה כמו "יולדו על ברכי יוסף". דהיינו, אברהם הוליד את יצחק, הכוונה שהוא גדל על ברכיו, אברהם חניך אותו. "כל המלמד את בן חבירו תורה כאילו ילדו". אומרת לנו עכשיו התורה, אברהם חניך את יצחק, וכל מה שאנחנו רואים מכאן ואילך זה חניוך. לא באים לספר את תולדותיו שנולדו ממנו שזה יעקב ועשו כמו שרש"י אומר, ולא אומרים כמו רש"י בנח, שתולדותיהם של צדיקים זה מעשים טובים, אלא באים לספר מה השורש של יצחק. מי שחניך אותו זה היה אברהם, לכן יצא "מוצר" כזה כמו יצחק, ולכן יצא "מוצר" כזה כמו יעקב. ועיין שו"ת נודע ביהודה אבה"ע נ"ב שכתב שעדות על פלוני שהוא כמו הכפיל של אלמוני, שדומים

יצחק – מידת הגבורה

במה מתבטאת המשכיות דרך יצחק? לפני שיעקב לקח את הברכות מיצחק, התורה מספרת שיצחק חפר בורות, בארות מים. ולפני שהוא עזב את גרר הוא חזר לחפור את הבארות שחפר אברהם וסתמום פלישתים. הוא גם פתח מחדש את הבארות של אברהם שסתמום פלישתים וגם הוא פתח עוד שלוש בארות. "על כן קרא למקום ההוא באר שבע" (בראשית כא, לא), על שם המספר שבע. אברהם קרא למקום באר שבע, בקמץ, על שם השבועה. יצחק זה על שם המספר שבע, יצחק דאג שיהיו שבע בארות. שואל הרמב"ן, בשביל מה התורה מספרת לנו את זה? זו גולת הכותרת של מה שעשה יצחק. על יצחק התורה אומרת פעם אחת "ויקרא בשם ה'" (בראשית כו, כה). מה הצורך באריכות הסיפור, התקוטט על הבאר הזאת ועל זאת לא, פלישתים סתמו את הבארות ופתחת, קראת לבארות באותם שמות שאברהם קרא להם? ויותר אומר הרמב"ן, יצחק לא היה מקורי בדבר הזה, לכל אחד מהאבות יש את הדבר המיוחד שלו. אברהם כבר לפני חפר בארות. אז מה החידוש במה שיצחק עשה? על סמך זה מסיק הרמב"ן שחפירת הבארות ע"י יצחק יש בו סוד גדול. כל אחד אומר פירוש אחר מהו הסוד, אך הרמב"ן אומר שזה רומז על שלושה בתי מקדש. יצחק זה מידת הגבורה, "הקל הגדול הגיבור והנורא", גדול כנגד אברהם, גיבור כנגד יצחק, והנורא, "מה נורא המקום הזה" (בראשית כח, יז), כנגד יעקב. במה מתבטאת הגבורה של יצחק? אברהם אבינו נלחם בשביל להציל את לוט וכביכול עם הקב"ה על סדום, יהושע נאבק על א"י ונאבק עם עמלק, משה רבינו נאבק עם סיחון ועוג. עם מי נאבק יצחק? "גיבור". יש ביטוי בגמרא ביומא (סו:): שאנשי כנסת הגדולה שאלו איך אפשר לכנות את הקב"ה הקל הגדול הגיבור? "אתא דניאל, אמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו?! לא אמר גבור. אתו אינהו ואמרו, אדרבה, זו היא גבורתו - שכובש את יצרו, שנותן ארך אפים לרשעים". וכמו שמוכח במדרש (ילקוט"ש שמות, רמז רנ) "מי כמכה באלים" מי כמכה באלמים, ששומע את ניאוצו של טיטוס ושותק. בתחנון של שני וחמישי אומרים, "עד מתי עזך בשבי ותפארתיך ביד צר, עוררה גבורתך וקנאתך על אויבך". מה אומרים פה? מפני שהגמרא אומרת שגבורתו של הקב"ה הוא בזה שלפעמים הוא מתאפק. על זה אומרים עד מתי עזך בשבי ותפארך ביד צר, למה אנחנו צריכים להשתמש בתואר גיבור לקב"ה, בזה שהגבורה שלו מתבטאת בזה שהוא פסיבי, שיש לו עוצמות לשתוק. אך אנחנו מבקשים עוררה גבורתך וקנאתך על אויבך - שזה יהיה משהו בקום ועשה, בצורה אקטיבית. כתוב בספר משלי (טו, לב) "טוב ארך אפיים מגיבור ומושל ברוחו מלוכד עיר". יש ביטוי באבות דרבי נתן (ד, א) "איזהו גיבור שבגיבורים" באבות כתוב (שם) "איזהו גיבור הכובש את יצרו". על מה שכתוב (שבת צב.) "אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר". הרמב"ם (שמו"פ ז) מפרש שזה לא כפשוטו, חכם הכוונה לחכם הרואה את הנוכח, וגיבור הוא הכובש את יצרו וכו'. אומר אבות דרבי נתן, הגבורה הכי גדולה זה שיוודע להפוך את שונאו לאוהבו. יצחק, מידת הגבורה, הוא ידע להתאפק. סתמו את הבאר שלו, הוא לא הלך להתקוטט. אבל הוא גם לא ישב בלי עשייה. הוא חפר עוד באר. פגעו גם בבאר השנייה, הוא חפר עוד באר. כשהוא עוזב את גרר הוא לא מתייאש, הוא חופר מחדש את הבארות של אברהם. ה"ויקרא בשם ה'" של יצחק זה לא היה רק כדיבורים כמו אצל אברהם אבינו, לא שאני בא למעט ח"ו. עוד באר מים חיים, עוד מקום תורה זה קריאה בשם ה'. בתנאי, שגם אם מישהו מפריע לך אז אתה לא סוגר את הבסטה, אתה ממשיך

יצא לו, הוא לא נזהר, הייתה לו רוח שטות וכד'. לא, ויבז עשו את הבכורה - אחרי שהוא נרגע, אחרי שרוח השטות שיצאה ממנו, הוא אומר מה לי ולרוחניות. על זה אומרת התורה "ויבז עשו את הבכורה", לא רק בעצם המכירה, אלא כשאתה עושה את השטויות מתוך אמונה מוטעית שככה זה, ואתה מצדיק את מה שאתה אומר ואתה הופך את זה לאיזה דרך שכל שאר הרבנים לא מבינים, רק אני מבין, זה ויבז עשו את הבכורה.

האידיאולוגיה של עשו

ואני אביא לכם ראייה עצומה לזה. הגמרא בב"ב (טו) אומרת, ורש"י מביא את זה, שחמש עבירות עבר עשו באותו יום. ע"ז, גילוי עריות שפירות דמים ועוד. אז אם אדם אדם עושה חמש עבירות חמורות כאלה באותו יום, אז מה התורה מספרת לנו, אתם יודעים מי זה עשו - ויבז עשו את הבכורה. שאלו פעם את הגמל, למה השיניים שלך עקומות? אמר להם הגמל, לא מצאתם בי שום דבר עקום חוץ משיניי, כלום גבי ישר? ספרו לי לפני כמה שבועות סיפור יפה שקשור לעניין. היה אדם שבא לרב שלו ואמר לו, כבוד הרב, אני לא יודע מה קרה לי. לפני כמה ימים ברכתי המזון בלי מים אחרונים. שאל אותו הרב, למה? אמר לו, מפני שבמסעדה שאכלתי לא היה ברז. אמר לו הרב, אז איך נטלת מים לברכת המוציא? אמר לו, אין הכי נמי. לא היה ברז ולא נטלתי בכלל. אמר לו הרב, למה הלכת למסעדה בלי ברז שא"א ליטול בה ידיים? אמר לו, מפני שזו הייתה מסעדה טריפה ולא היה אפשר ליטול בה ידיים. אמר לו, למה הלכת למסעדה טריפה? אמר לו, מפני שכל המסעדות הכשרות היו סגורות, זה היה יום כיפור... אז מה אתה בא לרב ואומר שלא נטלת מים אחרונים, כשלא נטלת מים ראשונים ואכלת טריפות ועשית את זה ביום כיפור. עשו עשה חמש עבירות חמורות, ועל מה אנחנו מדברים, ויבז עשו את הבכורה? הפירוש הוא כמו שאמרת, אמנם הוא עשה עבירות כי כולנו בשר ודם. זה לא מצדיק, אבל כולנו בשר ודם. אבל לא כל מה שאנחנו עושים וזה לא הולך, אנחנו הופכים את זה לשיטה, לאידיאולוגיה. אומרת התורה, אתם יודעים למה עשו עשה את מה שעשה? מפני הראש שלו לא היה במקום. "במקום שבו מחשבתו של האדם שם הוא נמצא" (בשם הבעש"ט). אדם יכול להתפלל שמו"ע, אבל יש כאלה שאחרי שמו"ע מותר לך לגשת אליהם ולהגיד להם "שלום עליכם". הרגליים היו בבית הכנסת אבל המחשבות שלו היו במקום אחר. המקום שבו מחשבתו של האדם, שם הוא. עשו שם היו המחשבות שלו, ב"ויבז". כתוב על המן "ויבז בעיניו" (אסתר ג, י), אומרים חז"ל מבזה בן מבזה, הוא משרש עשו. זו הדרך שלו, שאין שום גישה למשהו רוחני בתור אידיאולוגיה. על זה אומרת התורה, נכון שהוא עבר חמש עבירות. אבל ב"ויבז" שגם אחרי שהוא אכל ושתה, הוא ממשיך לבז, סימן שזו דרך החיים שלו, וכשהטעות נמצאת בגישה זה פי מיליון יותר חמור. שאלו פעם את בעל עקידת יצחק והוא כותב את זה בספר, שהיה מקום שהתעסקו בו אנשים בדברים לא טובים, ובאו לבעל עקידת יצחק ואמרו לו הבה נקצה מקום לאותם חוטאים, שלא יהיו בתוך העיר. אמר להם בעל עקידת יצחק, זה הכי גרוע. מפני שכאשר אתה מקצה מקום במודעות אתה אומר בעצם ששם אפשר לחטוא. הוא אומר שזה היה החטא של פילגש בגבעה, והוא כותב דברים חמורים. ההסכמה זה ה"ויבז" הכי גדול, אין שום חיבור למשהו רוחני. לכן "ויבז" כתוב אחרי האכילה והשתייה, ולכן עשו איבד את הבכורה. מדוע? זה מה שאומר האבן עזרא. "אלה תולדות יצחק בן אברהם, אברהם הוליד את יצחק" - יצחק הוא הממשיך של דרך החינוך של אברהם אבינו. לא עשו. עשו אין לו גישה לדברים רוחניים, ולכן עכשיו באו ליצני הדור, כאן רואים שיצחק הממשיך האמתי לדרכו של אברהם אבינו, ואת זה לא יכלו ליצני הדור לקבל.

הלאה, ואם פה לא הלך - ילך במקום השני, ואם לא הלך במקום השני - ילך במקום השלישי; זו הגבורה האמתית של יצחק. "המקדש את האישה על מנת שאני גיבור" אומרים חז"ל בגמרא בקידושין (מט:), איך ידעו אם הוא גיבור או לא? "כל שחבריו מתייראים ממנו מפני גבורתו". יש גם גבורה כזאת, אבל הגיבור שבגיבורים זו הגבורה של יצחק. הוא לא מתיימש וחופר עוד באר ועוד באר. הוא בסוף מגיע למניין של השבע. "שהופך את שונאו לאוהבו" התקיים ביצחק, "מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אותי ותשלחוני" (בראשית כו, כז) מה הם אמרו לו? ראה ראינו כי היה ה' עמך". הוא הצליח בשתיקה שלו להפוך את שונאו ואיוב לאוהבו. לכן היה יצחק מידת הגבורה בשיא תפארתה.

המשכיות בתיקון

כתוב בגמרא במסכת שבת (טז) "מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה, ונטמאו כל כליה, ושברתן ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים. ואמרו חכמים, יחזרו לטומאתן ישנה. מאי טעמא? משום גדר מי חטאת נגעו בה", בגלל שאפשר היה לטהר את הכלים שנטמאו ע"י מי חטאת. מה היה היוכוח פה? אז הם לא עשו מי חטאת, היא הייתה שלומציון המלכה, והיא יכלה לכבד מה שהיא רצתה. אז התיכו את הכלים ויצרו מחדש, מסתמא זה היה מכסף או מזהב, למה יחזור לטומאתן? אומר הרב בעין איה (שבת א עה): "טהרת הטומאה שבכלים, אמנם אפשר על-ידי שבירתן, ודאי כיון שבטל שימושן טומאתן בטלה, כמו כן בכל דרכי השימוש האנושיים שמגרעות וטומאות דבקו בהם, ודאי בשבירה חלוטה יטהרו. אמנם, שבירה חלוטה תאבד את הכחות הרעים מהמציאות, ואת הטובים גם כן תחליש ותקטין. וכן בסדרי החיים של החברה, המאבד ושואף להרס בזעף על-מנת לתקן בחיפזון, יאבד רב טובה. רושם גדול בהרחקה מזה הדרך של פחז כמים, נמצא בגזירת טומאה ישנה, למען לא יהיה זה הדרך מורגל להיטהר מן הטומאות על-ידי שבירת כל הכלי וביטול שימוש, אע"פ שיעשהו כלי אחר מחדש, לא טוב הוא לאבד כלים בשביל הטומאה שבהם על הסמך לבנותם בצורה חדשה, כי אם טהרת מי חטאת היא עושה דרכה במתינות בהזאת שלישי ושביעי, מטהרת את הטמאים מצד ההסכמה להיכנע לחפץ עליון הגנוז ונעלם מעין כל צופה. המצווה האחת שנאמר עליה ביחוד חוקה חקקתי גזרה גזרתי אין לך רשות להרהר אחריה. מטיפים של אורה בהאמונה האמתית שכל המגרעות עומדות הנה להתקן, גם הרעה היותר כוללת ונוראה, מר המוות, הנה הוא עומד להראות כי הוא טוב מאד, ולהתקן כולו, שהוא אות על כל הרעות הפרטיות שהן רק סעיפים ממנה... ומה מכוונים הם העניינים שאירע מעשה כזה בבית המלכות, שעל-פי הרוח השורר בעת של פרעות ומהפכות כימי שמעון בן שטח, שהיה צריך תיקונים נמרצים כמו בענייני התורה שתלה שמונים נשים ביום אחד להוראת שעה, וכמוהן בהליכות הממשלה כעדות סופרי דברי הימים, הייתה הנטייה למהפכה של סדרים כדי לטהר ולתקן נטייה טבעית, עד שמצד הרוח השורר בבית המלוכה, שברו את הכלים כדי לטהרם. אמנם חכמים הורו שדרך זה יוכל להחזיר גם כן לטומאה ישנה, ורק על-פי דרכה של תורה לטהר ולתקן בהארכת זמן ושמירת הכלי בשמו ושלמותו ילך התיקון הכללי במהלכו, ודרך זה ראוי להירשם בהנהגת הממלכה גם-כן. וכמה מסוכן הוא הדרך של הריסות הסדרים הישנים והחרבתם בשביל להביא איזה תיקונים נחוצים, כי בהתפשט מנהג כזה יקומו ממחבואם כל עז פנים וכל ריק ופוחז, ויתנשא להעמיד חזון במה שישלח יד בכל דבר מתוקן ומקובל, עד שהטהרה הרצויה ההולכת

בדרך התורה היא חלילה תבטל מפני פחזות הפוחזים וההדיוטים הקופצים בראש. משום גדר מי חטאת נגעו בה, להשריש יפה יפה כמה אנו חייבים להיזהר שיהי' דרך התיקון בשמירת כל דבר העומד, ובהחזרה לטובה ולטהרה כל רע וכל טומאה מצד הכח הצפון והנעלם בעמקי גנזיה של תורה בדרך שלום ואמת", ולכן חכמים ביטלו את מה שעשו בבית המלכות ואמרו שנלך בדרך אחרת. מזכיר לנו משהו, לא? יצחק דאג לתקן את הכלים ע"י הזאת שלישי ושביעי, ולא בשבירת הכלים. זו הייתה הגבורה שלו ובזה הוא ממשיך את דרכו של אברהם אבינו.

הרמב"ן שהבאתי קודם שואל מה השבח על יצחק שהוא חפר בורות, השאלה בעצם היא הרבה יותר גדולה? בנוסח אשכנז, במוסף של שמחת תורה (בישיבה בערך בשתיים וחצי-שלוש אחה"צ), אומרים את תפילת הגשם. מה אומרים שם? "זכור הנולד מבשורת יקח נא מעט מים, חפר ומצא בארות מים, בעבורו אל תמנע מים". בזכות שיצחק חפר. זאת אומרת שמחבר הפיוט ידע שיש פה משהו מרומם מאוד. לא מזכירים סתם זכות של מישהו שהוא חפר באר מים. העקידה זו ודאי זכות גדולה מאוד, אבל בשביל מה צריך להזכיר שיצחק חפר ומצא בארות מים? מפני שיצחק לא התיימש ויצחק דאג שגם מה שסתום הגיע הזמן שיפתחו, בור אחרי בור. בעבודה איטית. ככה יצחק המשיך את דרכו של אברהם בעשייה בשטח. ועל זה אנחנו מזכירים את הזכות הגדולה של יצחק. על זה אומר האבן עזרא "אלה תולדות יצחק בן אברהם" הכוונה שאברהם חינך, הוליד במוכן של חינך, כמו "יולדו על ברכי יוסף". זה מה שאברהם מסר ליצחק בנו. צריך תמיד להשפיע, ובכל דור יש את ההנהגה שלו, אבל היא לא צריכה להיות מנותקת ממה שהיה לפניו. אומר רבינו בחיי (בראשית כו, יח) למה התורה מדגישה שיצחק לבארות בשמות שקרא אביו, מה הנפקא מינה? ואם הוא ייתן לכן שלו איזה שם מוזרני, קרה משהו? אומר רבינו בחיי, זה מה שהתורה רצתה להדגיש. יצחק הייתה לו דרך משלו, מידת הגבורה. אבל הוא עשה את הכל כשמות אשר נתן אברהם אבינו. זה לא עומד בסתירה. צריך לדעת תמיד מאיפה זה צומח. לא להיות מנותק, כמו שאמרנו להבדיל על עשו. איפה שהמחשבה של האדם - זה משפיע על המעשים שלו. אם אדם עושה דברים בגלל שהוא מחובר לדורות שהיו לפניו, גם אם הדרך שלו שונה ממה שעשו, זה מגיע לאותו ייעוד, לאותה מטרה.

מהי דרך ישראל

איפה רואים את זה עוד בפרשה? "ויהי רעב בארץ" ויצחק ביקש לצאת לחו"ל. אמר לו הקב"ה שלא יצא, "שכון בארץ אשר אומר אליך" (בראשית כו, א-ב). אומר רש"י למה יצחק רצה לצאת לחו"ל, בגלל שאברהם אבינו בזמן הרעב יצא לחו"ל. ע"פ ההלכה מותר לצאת מהארץ בזמן רעב (חוץ ממה שכתוב בתחילת מגילת רות "ויהי רעב בארץ", והם יצאו לחו"ל ונענשו, מפני שהם היו גדולי הדור הם היו צריכים להיזהר יותר איך זה ישפיע על הציבור, ואם זה יוריד להם את המצב רוח, זה גם חשוב). למה רש"י אומר שיצחק רצה לצאת מכיוון שככה עשה אברהם, הוא רצה לצאת מפני שברמב"ם בהלכות מלכים (פ"ה ה"ט) כתוב שאם יש רעב מותר לצאת על מנת לחזור? ובכל זאת רש"י מדגיש בשם חז"ל שאת זה יצחק עשה בגלל אברהם. מה שיצחק לא ראה אצל אברהם הוא היסס אם זו דרך נכונה או לא. איך כתוב בפסוק? "כי ישרים דרכי ה', וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם" (הושע יד, ז). מה הפשט? ישרים דרכי ה', אבל מאיפה אני יודע אם מה שאני

נמשכים אחר החומר הפחות, בשגם הוא בשר, ולא יתנו נפשם בעמל התורה ובעסקה תמיד, על כן סבב בתבונתו ונתן להם מקום שידעו הכל דברי תורתו על כל פנים, שאין ספק כי כל אדם נמשך לקבע דירתו במקום שממונו שם. ולכן בהעלות כל איש מעשר כל בקר וצאן שלו שנה שנה במקום שעסק החכמה והתורה שם והיא ירושלים, ששם הסנהדרין יודעי דעת ומביני מדע, וכמו כן נעלה לשם מעשר תבואתנו בארבע שני השמטה, כמו שידוע שמעשר שני נאכל שם, וכן נטע רבעי שנאכל שם, על כל פנים או ילך שם בעל הממון עצמו ללמד תורה, או ישלח שם אחד מבניו שילמד שם ויהיה ניזון באותן פירות. ומתוך כך יהיה בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה, אשר ילמד בחכמתו כל בית אביו, ובכן תמלא הארץ דעה את השם, כי אם חכם אחד לבד יהיה בעיר או אפילו עשרה יהיו הרבה מבני אדם שבעיר וכל שכן הנשים והילדים שלא יבואו לפניהם כי אם פעם אחת בשנה, או אפילו ישמעו דבריהם פעם אחת בשבוע, ילכו לביתם וישליכו כל דברי החכם אחרי גוום, אבל בהיות המלמד בכל בית ובית שוכן שם ערב ובקר וצהרים ויזהרים תמיד, אז יהיו כולם אנשים ונשים וילדים מוזהרים ועומדים, ולא ימצא ביניהם שום דבר חטא ועוון". מה אומר פה החינוך? שיש עניין, שהרצון של התורה הוא שתעלה דברים לירושלים כדי שתהיה לך תקופה בחיים שתשמע ד"ת. התורה רוצה שבכל בית יהודי, יהיה לפחות אחד שיהיה ת"ח. כתוב אמנם "וכל בניך למודי ה'" (ישעיהו נד, יג), אבל צריך שבכל בית יהיה לפחות ת"ח אחד. הוא ישפיע. זה מה שעשה יצחק. עוד באר, וכל פעם במקום אחר. ואם סותמים אז צריך לחזור ולפתוח ולקרא לזה בשמות שקרא להם אברהם אבינו, וככה לא מגיעים למצב של "ויבז עשו את הבכורה". וכך יצחק השלים את מה שאברהם לא הספיק. ר' צדוק אומר שלפעמים יש הרבה רצונות עמוקים אצל ההורים, שלא תמיד הם מצליחים להוציא את זה מהכוח אל הפועל. מי שכן בסוף מוציא את זה מהכוח אל הפועל, זכות של ההורים, זה ע"י הילדים. הרצון של האבא של מה שהוא לא הספיק לעשות, אבל היה לו רצון טוב למשהו מסוים, הרי שהם אלה שיוציאו מן הכוח אל הפועל את הרצונות הטובים של האדם.

שכר מצווה

כותב הרב באורות התשובה (י"ג, ד) "אי אפשר לאדם שיהיה מצטער באמת בצרת הצבור כי אם כשיקדש את דרכיו ויתקן מדותיו וישוב בתשובה שלמה". אחרת, הוא קורא עיתונים, אבל הוא לא באמת חי את זה. "ההשתתפות בצרת הצבור בעומק הלב היא עצמה, היא גם כן שכר מצווה". הרב כותב פה דבר הפלא ופלא, להשתתף בצרת הציבור באמת, שזה מביא את האדם להתפלל ולפעול וכו', אברהם יצחק ויעקב, זה שכר מצווה עצמה שזוכים לה רק זכי הנפש. דהיינו, מי שמתקן דרכיו ומידותיו וישוב בתשובה שלמה כמו שהרב כותב, זה היה המידות של אברהם ושל יצחק ושל יעקב. וזה מה שהם השרישו לכל הדורות הבאים אחריהם. להיות בין אלה שיכולים להיות זכי נפש, שזה שכר מצווה, כדי שיוכלו באמת להשתתף בצרת הציבור. וכתוב בהקדמה לספר נפש החיים (שהיה תלמידו של הגר"א; את ההקדמה כתב הבן של ר' חיים מוולוז'ין, ר' יצחק מוולוז'ין), "הרבה פעמים נזף בי שאיני משתתף בצרת הציבור, ואדם לא נברא רק לעצמו" אז לא הכוונה שעכשיו צריך ללכת לסלול כבישים, אלא אדם צריך לדאוג שהוא יהיה מזכי הנפש, ואז הקב"ה יזכה אותו לדעת ולהבין מה זה באמת הדאגה האמתית שצריך לעשות בשביל כל כלל ישראל. שבת שלום.

עושה זה דרך ישרה? אם אני רואה שהצדיקים הולכים בה, זה סימן שהיא דרך ישרה, אבל אם לא ראיתי שהצדיקים הולכים בדרך הזאת סימן שיש ספק אם זו דרך ישרה. לכן אומר בעל חובת הלבבות, שאל תחשוב שמה שאתה ממציא היום הוא יותר חכם. הדורות שהיו לפניך חשבו הרבה יותר ממך, ואם הם חשבו על כיוון מסוים כנראה שזו הדרך. זה מה שביטא יצחק כשהוא קרא באותם השמות שקרא אברהם. הוא המשיך, והוא יצר גם דברים חדשים. נכון שאמנם התחיל אותם אברהם אבינו, והרמב"ן שואל אז מה הגדולה פה, אולם המסר שלו היה זה שצריך להיות עקבי. ולא להיאבק, אלא עוד עשייה. "שכון בארץ אשר אומר אליך", אומרים חז"ל (ב"ר סו, א) שכון לשון שכונה, ועוד, שכון - עשה שכונה. זה לא שני פירושים. ליצחק היה כוח ע"י עשייה בשטח להוריד את השכינה לארץ. "ויתן לך האלוקים" (בראשית כז, כח), אומר המדרש, ייתן לך אלוקות, שתרגיש את האלוקות גם בטל השמים וגם במשמני הארץ. "ויתן לך האלוקים", אומר המדרש (ב"ר סו, א) וייתן ויחזור וייתן. הפירוש הפשוט הוא, שכאשר הקב"ה נותן לך פעם אחת הוא כל הזמן ייתן לך. והרבה מהמפרשים שואלים, וכי לא יותר טוב שהקב"ה ייתן לו בבת אחת את מה שהוא רוצה, למה ייתן ויחזור וייתן? מתרצים, שאתה כל הזמן בקשר עם הקב"ה. הרביה מקוצק אמר שזה מה שהקב"ה קילל את הנחש, "ועפר תאכל כל ימי חיך" (בראשית ג, יד). מה הקללה פה? אומרים לכן אדם יהיה לך כל יום פיצה מהבוקר עד הלילה, חמש מאות שנה. אמר הרביה מקוצק, הקב"ה אמר לנחש, אני לא רוצה אתך עסקים. קח את מה שאתה צריך, אך אלי יותר לא תבוא, לא רוצה לראות אותך ולא רוצה שאתה תראה גם אותי. אומר רש"י, אומרים חז"ל, ייתן ויחזור וייתן, שכל הזמן תהיה בקשר עם הקב"ה. אומרת הגמרא ביומא (ע"ה) שלכן המן ירד לישראל כל יום, מפני שזה ביטא את ההתקשרות לקב"ה.

יש גמרא בר"ה בדף (יז), שיש מאן דאמר אחד שאדם נידון בכל יום, בתור מעלה. שואל השפת אמת שם, מה המעלה פה? שאדם רחמנא לצלן כל יום יעמוד למשפט? אפילו לראש ממשלה לא עושים את זה. אלא הפירוש הוא, שיש אנשים שזוכים שהם כל הזמן בקשר עם הקב"ה. "ויתן לך האלוקים" אומר רש"י, במידת הדין. תרגיש מי שנותן לך. וייתן ויחזור וייתן. אבל בא השפת אמת (תרל"א) ואומר פירוש אחר. ייתן הקב"ה, ויחזור וייתן זה הולך על יעקב. הקב"ה נתן לאברהם, וייתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ויצחק נתן ליעקב. גם יעקב ימשיך את מה שאברהם ויצחק עשו. הקב"ה ייתן לך, ותחזור אתה ותתן גם לאחרים. אל תשאיר את זה לעצמך. זה היה החינוך של אברהם, זה מה שיצחק לימד את יעקב, וזה מה שיעקב עשה לכל הדורות שבאים אחריו. "אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת", שלא תחזיק טובה. שתמיד תחפור עוד באר ועוד באר.

להוסיף טובה

כתוב בספר החינוך במצווה ש"ס (מצות מעשר בהמה טהורה בכל שנה) ואין זה קשור אלינו. "כיצד מעשרין? כונסן לדיר ועושה להם פתח קטן כדי שלא יהיו שנים יכולים לצאת כאחד, ומעמיד אמותיהן מבחוץ והן גועות, כדי שישמעו הטלאים קולם ויצאו מן הדיר לקראתם מעצמם ולא מכוח אחר, ומונה אותן בשבט, אחד שנים שלשה ארבעה וכן עד עשרה, והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא ואומר הרי זה מעשר. משורשי המצווה, שהאל ברוך הוא בחר בעם ישראל וחפץ למען צדקו להיות כולם עוסקי תורתו ויודעי שמו, ובחכמתו משכם במצווה זו למען ילמדו ויקחו מוסר, כי יודע אלוקים שרב בני אדם